

է գազաններից: Ընդ սմին նա պարտաւոր է առաջին գէպքը ապացուցանել երդումով, իսկ երկրորդ գէպքում «անցէ նմա (տիրոջ) վկայ ի գէշ անգր» (II, 41. 107):

10. ՍՍՄՈՒՆԷԼԵԱՆ

ՁԵՐԶ



Ի Ե Զ ՈՒ Ա Ր Ա Ն Ա Կ Ա Ն

Ո Կ Ե Ս Գ Ս Ի Ո Ւ Բ Ր Ր Ր Ր Ր Ր Ր

(Շ-ր-ո-ն-խ-ո-թ-ն-ն)

Խ.

ԽԱՐԱՆՔ = Այս բառին բայակերպ գործիականը միայն կը գործածեն որ է՝

ԽԱՐՆՕՔ = խաբեելով: «Եկան ու խաբնք տարին».

ԽԱՏԵՆԱԼ = սխալել (տ-բ. «խալատ բառէն»):

ԽԱԽԱՅ = ապուշ, անգէտ, սխմար:

ԽԱԿ = տՀաս: «խակ, պտուղ: «խծորը խակն ի խակը կ'ուտեն»:

ԽԱԿՈՒՆԻԼ = գետ ՀՀասած՝ աւրել եւ չկարենալ այլ եւս գետունալ. «աս մամոխը խակխաներ է».

ԽԱՂ = խաղ: Բարդերն են՝ «թեւ-խաղ», «տրտաղ», «խաղըներ»:

ԽԱՂ ԻՅՆԻԼ = վերսկսել, զարթնուլ. «խիրան (նախանձը) խաղ է ինկեր նորէն»:

ԽԱՂ ԶԳԵԼ = զարթուցանել, շարժել, գրգռել. «խիրան խաղ մի ձգեք նորէն»:

ԽԱՂՈՒԻԼ = խաղաղել, լացը դադրեցնել, ձայնը կտրել: Երախայից նկատմամբ կ'ըսուի՝ «Ինչ ուր կ'անիմ չի խաղալիր», այսինքն, կը շարժեմ, կը գրկեմ, կ'որոտեմ, երգ կ'ըսեմ, եւ չեմ յաջողիր զինքը խաղաղել. չի խաղալիր, խաղէն չ'ազդուիր»:

ԽԱՂՔ = խայտառակում: «խաղք ու խայտառակ էղան»:

ԽԱՂՔ ԱՆԵԼ = խայտառակել:

ԽԱՂՔ ԼԸՆԻԼ = խայտառակուիլ: «խաղք լընիս»:

ԽԱՆԾԻԼ = այրել սկսել, թեթեւ մը այրիլ (լաթեղէնի):

ԽԱՆԾԻՒՆՏ = խանձելու հոտ. «խանձըր հոտ մի կու գայ»:

ԽԱՆԿՐԻԼ = 1. Սխեռ եւ այլն եփելու ատեն երբ ջուր կը լեցնեն անյարմար ատեն եւ ալ շեփիր ու կակղանար, կը «խանկրի»:
2. Հիւանդին ապաքինման յապաղումն ալ նոյնպէս կը բացատրուի՝ «մէյ մի խանկրեցաւ»:

ԽԱՇԻԼՔ = բաղադրութիւն մը, ալիւրով պատրաստուած, որուն մէջ կը թաթաղեն մանածը:

ԽԱՇԼՈՎ = նոր, դեռ իր փայլուն վիճակին մէջ գանուող (զգեստ):

ԽԱՉ = խաչ: «խաչ», երգում է: «խաչ» հանել երեսը = խաչակերել:

ԽԱՉՔ = Ծառին «խաչք» կը կոչուի այն կէտը ուր երկու կամ աւելի ճիւղեր կ'արձակուին բունէն: «Ելել ծառին խաչքը նստել» «Ծառին խաչքը բոյն շիներ են»:

ԽԱՌՆԻՉ = գործիք մը որով կամօսային կերակուրը եւ այլն կը խառնեն:

ԽԱՌՈՒՏԻՎ = աղւոր, բարետեսիլ (Հարս):

ԽԱՒԱՐԵԼ = «արեւը խաւարեցաւ» — «աչքերս կու խաւարին»:

ԽԱԻԾ = բարակ ալիւրով եւ իւղով կերակուր մը, որ «հէլվայ» է կը տարբերի մեղը տարրին քացակայութեամբը:

ԽԱԻՈՂ = խաղող: Կը հնչեն խառեղ, որպէս թէ «խառող» եղած ըլլար հին ուղղագրութիւնը:

ԽԵԼԱՑԻ = մտացի:

ԽԵԼՈՒԻԼ = խելայիցիլ, քնոյն սաստիկ գալէն յաղթուիլ եւ չկրնար արթննալ:

ԽԵԼՕՔ = զգած, հանդարտ, խելացի: «խենթ» ինչ հակադիրն է: «խենթինն ուտինք, խելքինը պահինք»:

ԽԵԼՔ = հասկացողութիւն, իմացականութիւն: «*ուղեղք» էն ամիոփուած ձեւ մը: «խելացտ սոււն կանչէ», խելքդ գլուխդ բեր: «խելացն ելել», խելքը կրնայ լընել, խելագորել, խելակորոյս ըլլալ: «Իմ խելացս բանը չէ», ես այս բանը խելքիս հակառակ կը համարիմ: «խելքը գլխէն տարին», խաբեցին, մոլորեցին զինքը: «գլխիք խելք չի կայ», անխելք է:

Կը գործածուի նաեւ զոյգ «միտք», բառին հետ. խելքն ու միտքը ուտելու կամ կարգալու կամ խաղալու տալ: «Ատուած խելաց ու մտաց զաւալ (խանգարում) չի տայ»:

ԽԵՆԹ = յիմար: Խենթեցաւ = խելագարիլ: «խելառ» անականին հետ զոյգ ալ կը գործածուի. «խենթ խելառ բաներ անել»:

Խեծ = փախուկ, խենթուկ: «Խեռ կա-
քաւ, ը տեսակ մը ագռաւ է: Կայ նաեւ ինչ-որ
ձեւը»:

Խեղանալ = խեղանալ, մանուկները կը
խեղենան, այսինքն պահանջկոտ եւ դժուարա-
հաճ կ'ըլլան, կէս լալկան եղանակով աս կ'ու-
զեն, ան կ'ուզեն «շատ մի խեղենար»:

Խեղեփ = վերի իմաստով շփացած կամ
ուզուզիկ տլայ, խեղացած մանուկ:
Խփալ = խփ ձայն հանել, մասնաւորա-
պէս հազէ տառապողին կուրծքէն եկած անընօ
րինակ (anormal) ձայնը: «Միրսու կու խփայ»,
Հայերէն Խփփփ է բուն բառը ֆռ. talesին
համապատասխանելու:

Խփրիկ = կլոր եւ աղուոր քար եւ այլն,
որ հոռու նետելու յարմար է:

Խփուք = տղացիման ստեանց առաջին
մէկ-երկու աւուր կաթը որ մաքրողական աղ-
դեցութիւն ունի: Հայերէն լեղուին յատուկ
բարեբէն մէկն է:

Խոյ = ամօթխածութիւն, համեստու-
թիւն: Կիպ, կպած, գոց (շրթունք), կամ
խփուած, քողարկուած դէմք, մարմին կը նշա-
նակէ: Բնիկ հայերէն է ու ընտիր: Բայն է
Խոյնել, որ խմելի աղաւաղումն է հնչման
դիւրութեան համար: Ամօթ բառին հետ զոյգ
ալ կը գործածուի. «Խոյ ւ'ամօթ չէ մնացեր»,
Խպնկոտ = ամչկոտ: «Խպնկոտ եղայ» =
ամօթա՛հար եղայ:

Խոլորիկ = 1. խլորդ անասունը:
2. Նմանութեամբ՝ scrofulose կոչուած ախտը,
որ մարմինը կը փորէ, կը ծակէ որպէս խլորուկը
կը ծակէ գետինը, դաշտը (տճ. սրճա):

Խոլուր = խոլում ըլլալ, շատ թրջել:
Խոլուր = շատ սաստիկ թրջած (ան-
ձրեւէն): «Լաթերը խոլում ին էղեր»: Գրա-
բարին մէջ «խոլում», ձեւով կ'երեւնայ այս
բառը:

Խոլորտ = լաւ խցուած: «Հուշային
բերանը խոլած է». Ո՛րտ մասնիկը նման է
ուլի-ին (տես ուլ, սրտաուլ):

Խօբել = ըմպել: Արմատն է ԽՈՒՄ-
բարի՞ն «արիւնհոտ», թշնամի: ԽՄԱՆն է ար-
բեցող: Կայ նաեւ աղուոր զոյգը՝ ԿԵՐՈՒՒՒՄ
= խրախճանութիւն:

Խոլաւ = Մէկը միւսին աղջիկ տուող
կամ առնող երկու ընտանիքները իրարու խնամի
կ'ըլլան: Այս բառը Եւրոպացիք չունին, եւ
կ'արժէ որ մեզմէ փոխ առնուն զայն, ինչպէս մեր
թուրք գրացիներն փոխ առած են:

Խոլաւորիտ = խնամի յարաբերու-
թիւն: «Խնամութիւն անել» = խնամի պար-
տաւորութիւնները կատարել:

Խոլաւորիտ = խնամի նմանութիւն:
«Խնամուկուր խաղալ» = մանուկներուն իբ-
րեւ խնամի իրարու հետ վարուիչն է, իբր դե-
րակատարութիւն, զոր շատ անգամ կ'ընեն
իբրեւ զբոսանք (տես Խոլալի):

Խոլաւոր = խոլուկի ամսն:

Խոլաւ = 1. Ծիծաղել, 2. Ուրախանալ.
«Խեցի ուր տատդ եկեր է նը շատ խնայցի»,
Խոլաւորիտ = այն որ չափազանց շատ
կը խնայ: Ընտիր բարդ մը:

Խոլաւոր = կամ Խոլորիտ = Ծիծաղ,
«խնայուք եկաւ» — «խնայուք չեմ կրնար
բռնել»:

Խոլաւոր = խոլորել, շրջել աչքերը,
բիբերը պտտացնել. «աչքերը կու խոլորէ»,
կ'ընեն խենթերուն եւ հիւանդներուն նկատ-
մամբ:

Խոլուր = թշնամաբար մտածել, վրէժի
խորհուրդ տածել սրտին մէջ, ոխ ունենալ,
դժգոհիլ:

Խոլուր = (կը հնչուի խոլել), խոլորը =
մարմինին անդամոց կցման գծերուն վրայ, անու-
թիւն եւ աճուկին մէջն գնդիկները, ֆռ. gang-
lions. «Խոլորը ուռեցեր ին», «խոլորը կու
ցաւին», Նժմէ անբնական ըլլան ուռոյցները,
կ'ընեն «խոլ խոլ է եղեր»:

Խոլաւորիտ = յոգնիլ: «Խոլաւորիտ իմ»,
Խոլաւորիտ կամ Խոլաւորիտ = յոգնու-
թիւն:

Խոլաւ = եղջիւրով խեղել, եղջերցել:
Կ'ըսուի նաեւ «խոլան կով»:

Խոլուր = ոչ-ամբողջ, մէկ մասը պակաս:
Լուսինը երբ լեցուն չէ, խոլ է: Երբ ընտանիքին
մէկ անդամը կը պանդխտէ կամ կը մեռնի,
տեղը «խոլ», կը մնայ իր հակադիրն է՝ «բոլոր»,
«խոլ չի բռներ», պակաս տեղը չի լեցնել: Կե-
րակուր մը որ աննշարար չէ կամ եկամուտ մը
որ քիչ է՝ «խոլ չի բռնել»:

Այս «խոլուր», յորմէ «խոլուր», բայը,
ծանօթ «խոր», «հոր», «փոր» ձեւերով ար-
մատին ուրիշ մէկ երանակաւորումն է, իր նշա-
նակութեան յատուկ եւ պատուական երանգովը,
զոր գրաբարը վերպած է մեզի աւանդել:

Խոլուր = ամբողջ մը ուրեւ մաս մը,
փոքր կամ մեծ, առնուլ, հանել, վատել, կտրել:
Կան ուտելիքներ որ, ինչպէս «գայմագ», եւ
«բազլապ», այս ինչ խոլորութեամբ արժեքի

կամ սեղանի մը մէջ կը պատրաստուին, կ'ե-
փուին, անոնց ամողջութենէն մաս մը պակսեց-
նել, զանոնք "խոռել" է: Հիւրերուն առջեւ
գրուած խորոված ոչխարն, հաւն, եւ այլն:
"խոռած," պէտք չէ ըլլան: Մեր այս "խոռ,"
"խոռել,"ին նշանակութեամբ առանձին արմատ
մը եւրոպական լեզուներն ալ չունին:

ԽՈՏ = խոտ: Կայ նաեւ խոտիկ: "Էղեր
ինք ուլիկ, թը տ'ուտինք խոտիկ," Իսկ "խոտի
կուտ" կը նշանակէ, փոխարեքարար, ապուշ,
թանձրամիտ:

ԽՈՏԿՈՒՌ = խոտով լեցուած: ՈՒԷ
կարասի, բարձի, անկողնոյ տապաստակ եւ այլն
որ խոտով լեցուած է, "խոտուռ" է:

ԽՈՒՇՈՒՔ = մորթային փտամը, eczéma.

ԽՈՒՍՈՒՔ = խօսք, խօսելու կարողու-
թիւն: Հիւանդ մը որ չէ կարող խօսիլ (կա-
թուած ունենալով) խորտնքը բունուեր է:

ԽՈՏՏԵԼ ԿԱՄ ԽՈՍՏԵԼ = խիթ ունենալ
"փորս կը խոցուէ," "առղաս շատ խոցոցեց,"

ԽՈՏՏՈՒՔ = խիթ, ցաւ, փորի, ակուայի
խոցոտք:

ԽՈՒԶԱՍԾ = գէշ, յոռի: Ինչպէս ուտե-
լիք մը խուած կընայ ըլլալ, հագնելիք մ'ալ
կընար "խուզած" ըլլալ:

ԽՈՒԶՈՒԹԻՒՆ = անհանգարտութիւն,
չարածճիւղութիւն մանկանց: "Խուզութիւն շատ
կ'անէ," "խուզութիւն չի տ'անես նը հետս կու
տանիմ քեզ," Կը թուի "խուզել," "բաները
իրար անցնել," նշանակութեան մէկ երանգը:

ԽՈՒԼԱՏԿԻԼ = մարմնոյ անդամներուն,
յօդուաններուն բանուիլ, ցաւիլ, թմբիլն է:
Վիճակ մը որ գէշ զիրք մը առած կամ յոգնած
ըլլալէն յառաջ կու գայ: Տես "խոլ" :

ԽՈՒՂՈՒ = խոր, գոգաւոր, իբր "խոր-
վակ, եալ":

ԽՈՒՄ = խմել բային արմատը: Կերու-
խում գոյգին մէջ կ'երևնայ: Ուրեմն գրաբա-
րին Խ-Խ-Խ-ը պէտք է *խում-խում ձեւէն սեղ-
մուած ըլլայ:

ԽՈՒՐՈՒՐԻԼ = տխրիլ, խարուրիլ: (Տես
Դ գլուխ, ընտիր բառերու շարքին մէջ):

ԽՈՒԹ = կափարիչ: "Խուփը," վրան
գնել":

ԽՊՂԼԻԿ = Յոյժ տանելու նիհար մանուկ,
(Իբր թէ աղէկնաց փոխցու ըլլար):

ԽՊՂԼՏԱԼ = քնացած աստի շարժիլ,
խըտիլ:

ԽԻԿԱԼ = խորդալ: Ասկէ է հետեւեալ
ախտանունը:

ԽՈՏՏՈՒԿ = ձիտին առջեւ մասին վրայ
ուռոյց, որուն ընդհանրապէս կ'ընկերանայ
այլմիտ դժուարաշնչութիւն մը (Փռ. goitre.)
Այս ինչ անընթաց խոտուկ ունի, կ'ըսեն:

ԽՈՒԹԻՆ = խրթին:

ԽՈՒՈՎ = սրգողած, ան որ ցաւած ըլլա-
լով մէկուն վարձուցէն այլ եւս չ'ուզիր անոր
հետ խօսիլ կամ տեսակցիլ: "Հետս վեց ամիս
է ուր խոով է," "Մինչեւ երբ աղբօրդ հետ
խոով տի կենաս," "Երիկ կնիկ խոով ին,"

ԽՈՒՈՒԼ = սրտուած ըլլալով յարաբե-
րութիւնները դադարեցնել: "Հետս խոովեր է,"
(ՏՃ. Ի-Ի-Ի): Այս պարագային մէջ ալ բառը
դասական առումէն տարբեր երանգ մը ստացած
է, եւ կարելոր երանգ մը:

ԽՐԵՂԵՆ = ահագին, վիթխարի: "Խրե-
ղէն աղշիկ մին ես էղեր," Հրեղէնի, հրեշտակի
նմանութեամբ ըսուած է:

Թ.

ԾԱԼ = ծայր մային արմատը, կը տես-
նուի հետեւեալ բարդին մէջ:

ԾԱԼՄԱՇ ԼԸՆԵԼ = երկար աստե ծալած
մնալով՝ ծալքի գծերուն վրայ մաշած ըլլալ:
Հիւսուածոյներու վրայ կ'ըսուի:

ԾԱԵԼ = 1. ծալել: 2. Փոխարե-
բարբար՝ խօսքը վերջացնել, խնդիրը մէկ կողմ
գնել: "Ծալէ,"

ԾԱԵՔ = ծախուիլը, վաճառուի գինը:
"Աք ին հակագիրը:"

ԾԱԿ = ծակ: Կրկնաւորն է ծակ ու ծուկ:

ԾԱԿԵԼ = ծակել:

ԾԱԿԻԼ = 1 ծակիլ: 2. Գաղտնիքը
գուրս կ'ընել:

ԾԱԿԻՄԻԼԵԼ = կրկնաւորը կը նշանակէ
շատ ծակերու բացուիլը: "Ծակծրկին" անէծք է:

ԾԱՂԻԿ = ծաղիկ: "Արեւելից ծաղիկ,
արեւագարձ ծաղիկն է: "Գուն ինչ ծաղիկ ես
հեզնական է: Բայն է ԾԱՂԿԻԼ:

ԾԱՂԿԱԶՈՐԴ = ծանօթ տանի օրը. այլ-
ուր ծառազարգաւ կոչուած:

ԾԱՍ = գլխու մազերուն մասերու բաժ-
նուած եւ հիւսուածը: "Ծամբը հուսել" ու ծա-
մբը երկան ին,"

ԾԱՄԵԼ = 1. ծամել: 2. խօսքը բեր-
նին մէջ դարձնել, վարանիլ, ազատօրէն չխօսիլ:
"Խօսքը կու ծամէ,"

ԾԱՍ = ծառ: Կ'ըսեն "ծառ ու ճեղ,"

ԾԱՍՍՅ = քաղաքավարական ձեւով
կ'ըսեն "ծառայ իմ," իրրեւ մաք բարով, կամ

